

Historische Kring Maarssen

CAFE-RESTAURANT

„GEESBERGE“
aan de Vecht
MAARSSSEN

voor al
uw bruiloften en partijen

Michel en Cokky Heinsius
Zandpad 23 - Maarssen
Telefoon: 0346-561435

RADIO - T.V.

ELECTR. HUISHOUDELIJK

+ VOORDEEL + VAKMANSCHAP

+ KWIEKE SERVICE

radio en t.v. speciaalzaak

elektron

Nassastraat 9-11,
3601 BA Maarssen
telefoon: 0346-562081

 René
mannenmode

Kaatsbaan 32 - Maarssen-Dorp
Tel. 0346-555380

bodyfashion

beenmode lingerie badkleding

Langegracht 55 © 0346 575343 3601 AK Maarssen

Inhoudsopgave

Colofon	45
Van de redactie	47
Kringnieuws	47
Een wandeling op de Westlandse tuin bij Nimmerdor in 1901	48
Gerrit van Kooten, miskend amateurhistoricus	52
De Kaatsbaan - deel 2	55
Oproer in Oud-Maarsseveen	58
Maarsse: Wie was er aan de macht in... 1745	64
Uit de oude schoenendoos - nr. 34 - Het Zuilens Fanfare Corps	71

Oproep

Doe mee met de verkiezing van de belangrijkste tradities van Nederland

Het immaterieel erfgoed staat de laatste tijd erg in de belangstelling, nadat Unesco in 2003 zijn leden opgeroepen heeft om ook dit erfgoed te beschermen. In Nederland buigt het Nederlands Centrum voor Volkscultuur zich over de vraag welke tradities en rituelen tot ons immaterieel erfgoed behoren. Daarom vragen wij aan iedereen in Nederland om zijn of haar tradities aan ons op te sturen. Laat ons weten welke tradities u belangrijk vindt door ons een brief te sturen of de enquête op www.volkscultuur.nl in te vullen. In het Jaar van de Tradities 2009 zal het Nederlands Centrum voor Volkscultuur een lijst publiceren van de honderd meest genoemde tradities en deze ook documenteren in boekvorm en op de website. Veel dank!

Nederlands Centrum voor Volkscultuur,
F.C. Dondersstraat 1
3572 JA Utrecht
www.volkscultuur.nl

HISTORISCHE KRING MAARSSSEN

Colofon

Opgericht 11 september 1972, opgenomen in het verenigingenregister bij de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Utrecht en Omstreken onder nummer 301763120000.

Bestuur: Benno Visschedijk, voorzitter
Ria Tijhuis, secretaris, Postbus 90, 3600 AB Maarssen, tel.: 0346.575222
Aukje Wolters-Dekkers, penningmeester
Hans van Bommel
Henk Blaauw
Bert de Ruiter
Arie de Zwart

Lid van verdienste: C.W.P. Bloemendaal (27-02-2003), drs. W. Smits (10-02-1994)

Erelid: Mevr. M.C. Hatzmann-Scheltema (23-02-2006)
B. de Ruiter (21-02-2002)
J.H. Sagel (22-02-2001)
N. van Tricht (10-02-1994)
Mevr. G.M. Willekes-van Putten (24-02-2000)

Redactie: Netty Bertens-van de Wouw, Hondiusstraat 68, 3602 PJ Maarssen,
tel.: 0346.564696, e-mail: netty.bertens@orange.nl

Immetje de Jong-Zijp, Albardastraat 2A, 3601 BN Maarssen,
tel.: 0346.561079, e-mail: jongzijp@casema.nl

Bert de Ruiter, Nic. Maesstraat 6, 3601 DR Maarssen,
tel.: 0346.563599 (**verkoop losse nummers**) **ISSN: 1384-0967**

Lidmaatschap: Het lidmaatschap kost € 12 per jaar. Opzeggen kan alleen vóór het einde van het kalenderjaar. De lidmaatschapsbijdrage dient te worden voldaan d.m.v. de acceptgirokaart (maart/april). Voor meer informatie en aanmelden als lid van de Kring kunt u contact opnemen met Aukje Wolters-Dekkers, Mozartlaan 12, 3603 BH Maarssen, tel.: 0346.579940, e-mail: aukjewolters@hetnet.nl
Eventuele stortingen op ons gironummer 2907376 t.n.v. **penningmeester Historische Kring Maarssen.**

Werkgroep archief/bibliotheek: Nel van Haaften en Ria Tijhuis, e-mail: riatijhuis@kpnplanet.nl

Werkgroep archeologie: Henk Blaauw, Bloemstede 193, 3608 TB Maarssen, tel.: 0346.562425

Website H.K.M.: www.historischekringmaarssen.nl

E-mailadres H.K.M.: bestuur@historischekringmaarssen.nl

Vormgeving en druk: Drukkerij Van der Louw, Berkel & Rodenrijs

Van de redactie

Het overnemen van artikelen zonder toestemming van de redactie is verboden.

De inhoud van de artikelen is voor de verantwoording van de auteur.

U kunt kopij voor het volgende nummer inleveren vóór 15 juni 2008.

Kringnieuws

Afscheid bestuurslid Hanny Pouderoyen

Hanny Pouderoyen was sinds februari 1995 lid van het bestuur. Daar heeft ze zich vooral bezig gehouden met de documentatie en het archief. In dat verband heeft ze foto's gemaakt van allerlei plaatsen in Maarssen en van veel gebeurtenissen. Ze heeft ook bijgedragen aan het overzichtelijk maken van het archief, met name van de plaatselijke pers. Haar grootste verdienste is zonder twiifel het overzicht dat ze heeft gemaakt van alle artikelen van onze periodiek, vanaf de beginperiode tot recent. Zowel op schrijver als op onderwerp is alles nu ontsloten. Dat is een enorme verbetering ten opzichte van vroeger toen we ons moesten behelpen met de overzichtjes achter het laatste nummer van elke jaargang.

We danken Hanny voor haar inzet en wensen haar veel succes met haar verdere bezigheden.

Afscheid auteur Auke Hoekstra

Jarenlang hebt u kunnen genieten van de stukken van Auke Hoekstra. Zijn artikelen over Maarsse huisartsen, over dorpsgenoten in oorlogstijd en over diverse andere onderwerpen konden zich verheugen in een grote belangstelling. Regelmatig lieten lezers merken dat ze met veel plezier deze stukken lasen. Auke Hoekstra heeft aangegeven dat hij wil stoppen, na vele jaren schrijven voor onze periodiek.

De redactie van de periodiek en het bestuur van de Historische Kring Maarssen danken hem, namens talloze lezers, voor het vele werk dat hij voor zijn artikelen heeft verzet en voor het genoegen dat hij allen heeft geschonken.

Schenken aan de Historische Kring

Van de familie Demoed kregen we een pakket met jubileumuitgaven van Twijnstra/UTD. Deze uitgaven betreffen het 50-jarig en 75-jarig bestaan van de fabriek. Onder meer zat er een bijzonder fotoboek bij, een uniek exemplaar, waarmee we heel blij zijn.

Van de heer Buist kregen we de nota die indertijd is opgesteld over de naamgeving van de straten en wijken in Maarssenbroek. Bovendien schonk hij een stapel exemplaren van *Kijk op Maarssen*, inclusief opbergbanden.

Alle gevers hartelijk dank!

Mocht ook u iets hebben voor ons of aarzelt u of het de moeite waard is wat u heeft: neem dan contact op met een van de bestuursleden.

Een wandeling op de Westlandse tuin bij Nimmerdor in 1901

Door A.A. van Vloten werd in 1980 een zuivelfabriek in de Bethunepolder opgericht.

Deze fabriek werd geen succes ¹⁾. In 1900 kocht Van Vloten de polder aan en richtte Nimmerdor op, een initiatief om in deze streek professionele tuinbouw van de grond te krijgen. Over de zogenaamde 'Westlandse tuin', behorende bij het Maarsseveense Nimmerdor, is al eerder geschreven. Omdat veel lezers niet op de hoogte zijn hiervan, volgt hier eerst een korte samenvatting. Plomp maakte tijdens het schrijven van zijn boek *De 100 lentes van de Bethune* dankbaar gebruik van interviews met Constance Wilhelmina van Vloten en H. Scholten (inmiddels zijn beiden overleden). Vooral het interview met Scholten leverde veel informatie op over die Westlandse tuin. Op pagina 33 van deze publicatie komt Scholten aan het woord.

"Ik kwam als jongen al veel op de zogenaamde Westlandse tuin van Van Vloten. Deze lag aan de Middenweg, ongeveer tegenover Floor van der Wilt. Mijn oom, P.C. Elfferich, was

daar baas ²⁾. Ze noemden het de Westlandse tuin, omdat mijn oom uit het Westland kwam. Het was de eigenlijke productietuin. Bij huize Nimmerdor lag een siertuin en stond een kasje voor liefhebberij. Later kwamen daar nog enkele bakken bij. Op de Westlandse tuin waren veel meer bakken, afgedekt met eenruiters

waarin gele komkommers, bloemkool, postelein, spinazie enz werden geteeld. Buiten verbouwde men onder andere koolsoorten, bonen en aardappelen. Mijn oom, die een grote steun was voor Van Vloten, bracht de producten naar de groentemarkt in de Waterstraat, waar hij ze aan groentehandelaren verkocht. Toen Elfferich vertrok is Van Vloten aan de Utrechtse veiling gaan leveren die in 1905 was opgericht".

Het verhaal dat uit Scholtens mond werd opgeschreven, wordt gerekend tot de oral history. Aan oral history kleeft onder meer als groot nadeel dat e.e.a. vaak pas na lange tijd schriftelijk wordt vastgelegd en dat dus de factor tijd een grote rol speelt in het onbewust verloren gaan van details en herinneringen gekleurd worden. Daarnaast beleeft elk mens dezelfde gebeurtenis anders en krijgt men van meerdere personen diverse, dikwijls afwijkende beschrijvingen. Het grote voordeel van oral history is dat mensen iets hebben meegemaakt en zich dat kunnen herinneren terwijl het nooit schriftelijk is vastgelegd of later

Afb. 1 T. de Graaf met platglas en op de voorgrond stambonen.

verloren is gegaan. In het geval van Scholtens verhaal ligt het anders. Op 21 juni 1901 verscheen namelijk in een niet meer bestaand tijdschrift het verslag van een bezoek aan Nimmerdor. En wat blijkt, Scholtens herinneringen blijken meer dan betrouwbaar!

De alleen met zijn initialen J.P.S. bekende schrijver had besloten een wandeling te maken door de Bethunepolder en kwam langs de net aangelegde Westlandse tuin waar de chef Elfferich hem

verwelkomde en een rondleiding gaf. Op dat moment kampte men nog steeds met overlast door onkruid, maar, zo werd verzekerd, dit zou in de toekomst verdwijnen. De tuin - toen circa 700 vierkante roeden groot - zou bij gebleken succes uiteindelijk worden vergroot tot circa zes bunder. De rest van zijn verslag heb ik woordelijk overgenomen.

"Onder circa honderd eenruiters zagen wij de zesweekse witte meloen en gewone gele komkommers, terwijl tevens een proef wordt genomen met de groene Engelse, die veel rijker blijken te dragen dan de gele; aan één plant telden wij nu reeds 30 stuks groot en klein. Ook de meloenen waren met schepels beladen. De postelein die er onder gestaan had, was reeds afgesneden en spoedig zullen ook de andijvie-planten uitgepoot worden op het daarvoor bereide land. Verder loopend, zagen wij drie bedden met heerlijke worteltjes, die eerst onder het glas gestaan hadden, wat nu op de komkommers en meloenen ligt, reeds lang wordt hier volop van geplukt. Een weinig verderop lag een stuk land klaar om de kool op te poten, die uitgezaaid was op een rabat voor de schutting welke aan den noordkant geslagen is. Tevens staan over de geheele lengte stamslaboonen, waartusschen honderden kroppen sla, die spoedig gesneden zullen worden. Het zijn de soorten Duitsch en bonte Chili. Daarnaast telden we circa 60 bedden staaksnij- en prinsesseboonen, welke staken 4 á 4 geplaatst en boven saamgebonden waren, wat meer ste-

Afb. 2 J.H. van Ieperenburg met platglas en tomaten.

vigheid geeft in den lossen veengrond aldaar. Tusschen de bedden in staat een regel tuinboonen en tusschen de staken in de bedden bloemkool wat hier goed gaat en zeer productief is. Vervolgens kwamen wij weder aan een hoek groote boonen, die volop bloeiden, doch laag bleven en ook nog een partijtje erwten en peulen, bieten en sjalotten, welke er ook aardig bijstonden. De erwten en peulen bloeiden volop, doch de bloemkool stond ongelijk, daar enkele planten van den worm te lijden hadden gehad".

Het verslag eindigde met de opmerking dat ook grond, die beschouwd werd als waardeloos, toch met goed ondernemerschap in cultuur kon worden gebracht.

Nimmerdor zou echter geen succes worden. Het koude kwelwater, het moeilijk beheersbare waterpeil en het onkruid bemoeilijkten de tuinbouw en Van Vloten kwam in financiële problemen. De Eerste Wereldoorlog bracht nieuwe problemen met zich mee. De prijzen voor de steenkolen, nodig om het gemaal draaiende te houden, bleven oplopen en de overschakeling van stoom op elektriciteit zorgde voor extra kosten. Weliswaar was Nederland in deze oorlog neutraal, de oorlog in Europa oefende wel degelijk grote invloed uit op de Nederlandse economie. Doordat de export van land- en tuinbouwproducten naar Duitsland, Engeland en andere landen deels of soms geheel wegviel, was men aangewezen op de binnenland-

Afb. 3 J.B. Brink, Leiboompruim onder glas.

se markt. De prijzen hierop daalden doordat de aangevoerde hoeveelheden bij het wegvallen van de export groter waren geworden. Bovendien vaardigde de Nederlandse overheid een scala aan (distributie)maatregelen uit, waarbij het verbouwen van sommige land- en tuinbouwproducten werd begunstigd ten koste van andere. In 1921 werd Nimmerdor failliet verklaard. In hotel-restaurant De Harmonie in Maarssen werden alle bezittingen in het openbaar verkocht. Vele pachters kochten zelf de grond aan om door te kunnen gaan. Plomp vermeldde in zijn publicatie vele pachters uit 1916, waaronder G. Ammerlaan, T. Kroon en G. Schoonderbeek in het Maarsseveense deel en J. van Barneveld, W.G. van Oosterom en J.C. Verwoerd in het Tienhovense deel van de polder³⁾.

Ondanks het fiasco van Nimmerdor kwam in Maarsseveen en dan met name in Nieuw-Maarsseveen de tuinbouw toch van de grond. Als we uitgaan van de grondtelling, verricht in 1930, komen we enkele tientallen tuinders tegen met platglas, aangevuld met onder meer vissers en fabrieks- en landarbeiders. Voorbeelden zijn groentekoopman H. Verhoef met in totaal 48 are grond en 45 eenruiters, tuinder T. de Graaf met 1,70 ha grond en 400 eenruiters, visser A. van Ieperenburg met 25 eenruiters en fabrieksarbeider A. van 't Veldt met 6 eenruiters. In totaal was voor Maarsseveen sprake van 10.320 eenruiters (plat-

glas), 1.290m² verwarmd en 3.895 m² onverwarmd staand glas.

In eerdere artikelen is ook Jacob Berend Brink aan de orde gekomen⁴⁾. Inmiddels ben ik er achter gekomen waar hij een groot deel van zijn werkervaring heeft opgedaan. In het gedenkboek van de Utrechtse veiling is sprake dat hij bedrijfsleider is geweest op de kwekerij 'Nieuw-Honsel' te Honselersdijk. Deze nog steeds bestaande kwekerij werd in 1900 door Cornelis van den Berg⁵⁾ opgericht en

behoorde destijds tot de grootste en modernste van Nederland. Het bedrijf was nagenoeg geheel op export gericht waaronder tomaten en druiven welke naar Engeland gingen. Ook begon Van den Berg al in een heel vroeg stadium met de chrysantenteelt. Brink werd aangesteld als administrateur, ondanks de achtergrond die hij als bloemist had. Tussen 1903 en 1906 was hij elders werkzaam tot aan zijn definitieve vertrek naar Maarssen in 1911; volgens het gedenkartikel van 'Nieuw-Honsel' om daar weer bloemist te worden.

Ron van Maanen

Noten:

1. Anton August van Vloten (geboren te Probolinggo, Indonesië, 20-7-1864, overleden te Utrecht 17-5-1920), studeerde landbouwkunde in Wageningen. Hij trouwde op 13-8-1890 te Arnhem met Constantia Catharina Felicia Dronsberg, toen 24 jaar oud, wiens vader president was van de arrondissementsrechtbank. Op 18 juli 1890 werd het echtpaar in Maarssen ingeschreven op het adres Wijk A no. 72 (de latere Kerkweg no. 23).
2. Het gaat hierbij om Pieter Cornelis Elfferich (geboren te Delft 8-10-1875), zoon van Frans Cornelis en Leentje van Rijn. Hij trouwde op 22-11-1901 te Maarssen met Bartha Scholten (geboren te Maarssen 12-5-1877), dochter van Hermanus Scholten en Hendrika van Kent. Hun

dochter, later onderwijzeres, Leentje Hendrika werd op 11-12-1906 in Maarsseveen geboren. In Jutphaas, waar hun dochter Hendrika Johanna op 7-3-1917 werd geboren, is Pieter Cornelis ook tuinder. In 1930 bezat hij hier 1,5 hectare grond met daarop 1.400 eenruiters platglas. De vader van H. Scholten, G. Scholten, pachtte in de jaren 1913-1917 40 aren van Van Vloten voor experimenten met rozen, seringen, hulst en bomen.

3. Gijsbertus Ammerlaan (geboren te Wateringen 28-4-1870, overleden te Maarssen 18-8-1950), gehuwd te Wateringen op 17-5-1895 met Dina Maria Boeters (geboren te Wateringen 1-9-1872). Hij kwam in 1903 vanuit het Westlandse Poeldijk naar Maarsseveen en ging eerst aan de slag als baas op de groentetuin en warmoezerij op Cromwijck, eigendom van Westerman. Ammerlaan huurde daarna twee hectare van Van Vloten en werd zelfstandig tuinder. Zijn zoon W.H.G. werkte tot 1929 bij zijn vader op de tuinderij. In 1930 had Gijsbertus 1,75 hectare eigen land met 400 eenruiters en 80m² onverwarmd staand glas. Ammerlaan is vermoedelijk als tuinbaas opgevolgd door K. P. Hoogendoorn, die als zodanig op 8 september 1905 wordt vermeld. In april dat jaar had laatstgenoemde op een aparte plek een grote eigenheimer gepoot, die uitgroeide tot een struik van tien meter in omtrek en na rooien 409 aardappels opleverde met een totaal gewicht van ruim ¼ hectoliter of 17 kilo. Westerman was volgens het gedenkboek in 1909 voorzitter van de Utrechtse veiling en gespecialiseerd in de teelt van groene kaskomkommers. Zie verder ook mijn eerdere artikel *Bloemenkwekers in Maarsseveen in de jaren dertig van de vorige eeuw* (Periodiek jg.34 nr.2 blz. 13).

4. Brink, geboren in Nijbroek gemeente Voorst, heeft voorafgaande aan zijn definitieve vestiging in Maarssen steeds voor korte duur in diverse plaatsen gewoond, vermoedelijk om werkervaring op te doen. Zijn familie bezat de grote boerderij genaamd 'Bijvanck' staande in het dorp Nijbroek. Om een idee te krijgen van dat continue verhuizen het volgende. Tussen 13 augustus en 11 november 1899 vanuit Voorst naar Apeldoorn, tussen 30 april 1900 en 8 juni 1901 Naarden (inmiddels aangeduid als bloemist), 30 december 1902 en 31 oktober 1903 Naaldwijk. Op 1 januari 1904 werd Voorst definitief verlaten, nu voor Zandvoort. Vanuit de laatste plaats vestigde hij zich op 25 september 1906 in Naaldwijk om tenslotte op 21 december 1911 naar Maarssen af te reizen. In Naaldwijk was hij inmiddels gehuwd op

28-2-1907 met Adriana Johanna Brusse. Zie verder mijn artikelen *De Maarssense bloemenkweker Brink 1911-1940*, HKM, 2005-2, p. 54-56. en *Nogmaals de Maarssense bloemenkweker Brink*, HKM, 2005-4 p. 91-92.

5. Cornelis van den Berg werkte voor de oprichting van 'Nieuw-Honsel' in het voormalig Nederlands-Indië waar hij de broers Otto en August Eschauzier leerde kennen, de laatste twee waren werkzaam in de suikerindustrie bij Malang op Oost-Java. Zij besloten met zijn drieën een druivenkwekerij op te richten. Volgens het Utrechtse gedenkboek zou ook Brink zich specialiseren in de exportdruif Colman Gros. Opvallend is, net als bij Westerman en bij Van Vloten, de relatie met het voormalig Nederlands-Indië!

Bronnen:

Bevolkingsregister gemeente Maarsseveen (Streekarchivariaat Vecht en Venen). Met dank aan mevrouw M. M. van Zevenbergen.

Archief directie van de Landbouw: Economische Aangelegenheden 1813-1945 inv.nrs. 161 en 162 (Het Nationaal Archief te 's-Gravenhage).

Bevolkingsregister gemeente Voorst (Gemeentearchief Voorst). Met dank aan mevrouw A. Geerts.

Bevolkingsregister gemeente Naaldwijk (Archief Westland). Met dank aan de heer J.J. Buskes.

De 100 lentes van de Bethune. Verschenen in de *Nederlandse Historiën*, september 1980. Auteur is de heer Plomp.

Van den Berg, H.J., 'Nieuw-Honsel'. *Beknopte geschiedenis van een honderdjarige kwekerij*. Honselersdijk, 2000.

Het geïllustreerd tijdschrift *Floralia*.

Gedenkboek Vereniging Groenten- en Vruchtenveiling 'Utrecht en Omstreken' 1905-1928.

www.home.tiscali.nl/~hengstdj/ellferi...

www.genlias.nl

Gerrit van Kooten, miskend amateurhistoricus

In het midden van de zestiger jaren, niet zo lang voor de oprichting van de Historische Kring Maarssen, was de vraag 'waar het Huys te Maerssen heeft gestaan' aanleiding voor duidelijke meningsverschillen. Met de benaming het Huys te Maerssen werd het kasteel bedoeld dat stond op de plaats waar mogelijk al in de elfde eeuw een versterking heeft gestaan. De meningsverschillen ontstonden vooral door een gebrek aan kennis van de plaatselijke geschiedenis in iets bredere zin.

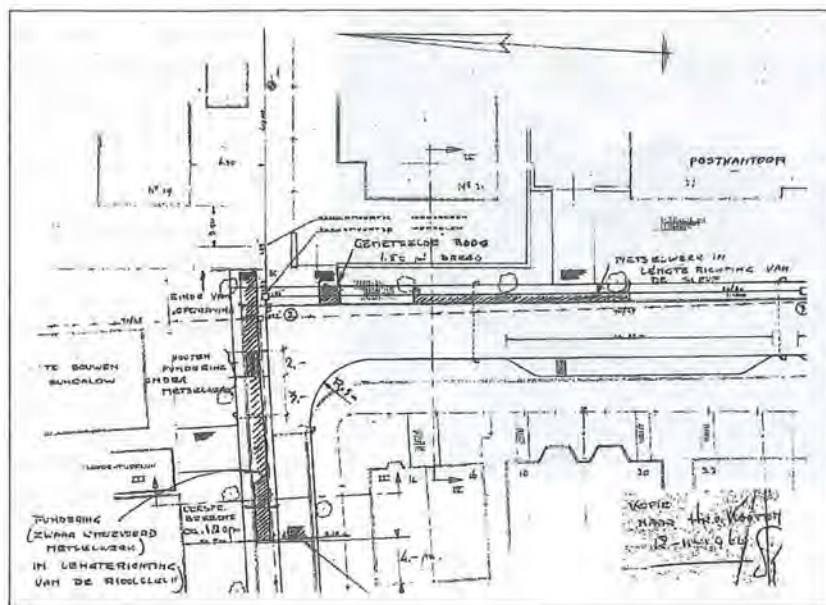
Wat was er aan de hand? Bij rioleringswerkzaamheden in de haakse bocht van de Julianaweg had men oude muurresten ontdekt. Het betrof 1,20 tot 1,30 meter dikke muren, bestaande uit middeleeuwse 'moppen', waarvan de onderste stenen - zo vermoedde men - tenminste 3,50 meter onder het wegdek te vinden moesten zijn. De heer Van Kooten, met zijn kennis van de historie, kwam tot de conclusie dat het ging om resten van het

kasteel. Zijn critici waren het met deze opvatting oneens en beweerden dat het muurresten waren van het Huis ter Meer, dat daar van 1702 tot 1903 gestaan had. Het kasteel had volgens hen op een andere plaats gestaan. Zij wezen daarbij op het bestaan van een uit het midden van de zeventiende eeuw daterend schilderij van Abraham Beerstraten. Hierop staat het kasteel afgebeeld in de naaste omgeving van de Nederlandse Hervormde Kerk (afb. 1). En deze situering kwam overeen met die waar vroeger enig puin was aangetroffen, namelijk op de plaats van de tuinen van de Rabobank en de toenmalige dokterswoning (hoek Emmaweg - Kerkweg). De tegenstanders van Van Kooten vonden deze gegevens voldoende bewijs voor hun stelling. Ze hadden echter geen rekening gehouden met de vrijheid van de schilder wat betreft de compositie van zijn schilderij. Ook het argument van het gevonden puin bleek zwak. Zeer waarschijnlijk ging het om enkele tufstenen

Afb. 1 Winterlandschap in Maarssen rond 1650 van Abraham Beerstraten, waarschijnlijk het oudste lid van de 17e eeuwse Hollandse schildersfamilie.

resten van het kerkje dat tot het begin van de zestiende eeuw gestaan heeft in de onmiddellijke omgeving van de puinvondst, op de plaats van de huidige Nederlandse Hervormde Kerk. Verder werd door de critici geen rekening gehouden met gegevens van de - in de Magneet van 10 juli 1964 beknopt beschreven - geschiedenis van de familie De Sandra. Hendrik de Sandra, gebo-

Afb. 2 De haakse bocht in de Julianaweg. Links van de 'Te bouwen Bungalow' stroomt de Vecht, aan de overkant daarvan is de Langegracht. De gearceerde gedeelten geven de resten aan van de fundering en de muur van het kasteel. In het huis op de afbeelding, schetsmatig aangegeven juist onder 'Loods-tijdelijk III', woonde de heer Van Kooten in de tijd van de opgraving.

ren in 1619, koopman te Amsterdam, huwde op 23 september 1646 met de 18-jarige Margaretha Tortarolis uit Leiden. Op 7 september 1647 werd dochter Annemarie geboren. Zijn tweede dochter kwam ter wereld op 17 september 1651 in huize Goudestein, dat De Sandra voor f 700,- per jaar van Joan Huydecoper van Maarsseveen voor vijf jaar gehuurd had. Later ging de familie wonen in het Huys te Maerssen ¹⁾. Het kasteel heeft bestaan tot 1672; toen werd het verwoest door de troepen van Lodewijk XIV. Het derde huwelijk van Annemarie leidde tot een breuk met vader De Sandra. Van Annemarie is bekend dat ze daarna verarmd op de Langegracht woonde. In het boek 'Annemarie de Sandra' wordt beschreven hoe zij vanaf de brug in het dorp in de bocht van de Vecht de ruïnes zag van het kasteel, de plaats waar zij vroeger gewoond had.

Het bovenstaande ondersteunt het gelijk van Van Kooten. Het mocht allemaal niet baten. Weliswaar wist hij nog de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB), de kranten en de NOS te interesseren. Maar zijn enthousiasme over de unieke kans om heel bijzondere gegevens over het kasteel te vinden werd wreed verstoord. Zelfs de verklaring van de heer Renaud, provinciaal consulente van de ROB, dat de hem getoonde

fundamenten middeleeuws waren, hielp niet. De gemeentelijke overheid en de aannemer hadden maar één belang: de rioleringswerkzaamheden moesten zo snel mogelijk afgerond worden ²⁾. Wel zijn, op initiatief van Van Kooten, nog door de heer Ruinaard van gemeentewerken op een plattegrond de gevonden muurresten ingetekend (afb. 2). Gedesillusioneerd door de miskenning van het belang van zijn opvatting was het onderwerp voor hem de eerste jaren onbespreekbaar.

Wie was Gerrit van Kooten?

In 1901 - twee jaar voordat Huis ter Meer werd afgebroken - werd hij op 13 oktober geboren in het vroegere gerecht Oostwaard, dat later tot 1954 bij Zuilen hoorde ³⁾. Zijn geboortehuis stond 'achter de IJsvogel', zoals het gebied in de volksmond werd genoemd ⁴⁾. Zijn vader en moeder waren Gerardus van Kooten en Gerritje Beelo. Als jongeman verdiende hij zijn geld als timmermansknecht en daarna als garagebediende. Door zijn intelligentie en doorzettingsvermogen bezocht hij met een uitstekend resultaat de avondschoon. En spoedig daarna deed hij in de avonduren de boekhouding van zijn baas. Gemeentelijk hoorden de bewoners bij Zuilen, maar door de plaats waar het ouderlijk huis stond, waren ze meer op

Afb. 3 De heer Gerrit van Kooten met duimstok in de rioolsleuf.

een Maarssense stichting die zich bezig hield met het organiseren en stimuleren van jeugdactiviteiten.

Terug naar de muurresten. Reyer Pos besluit zijn artikel in de *Magneet* van 9 november 1977 waarin hij het gelijk van Van Kooten centraal stelde en dat getiteld was 'Waar stond het Huys te Maarsen?' met de volgende woorden: "We geven hem de eer die hem toekomt. Hij wist er meer van dan de 'deskundigen' van toen".

Maarsen georiënteerd. Hij kon zich herinneren als kind gespeeld te hebben op de plaats waar het Huis ter Meer gestaan had. Door de oneffenheden ter plaatse noemden ze het gebied 'de heuvel-tjes'. De Julianaweg werd aangelegd in 1911. Van Kooten werd gemeentebtenaar en ten tijde van de rioleringswerkzaamheden woonde hij boven steenkolenhandelaar Haverkamp in het gedeelte van de Julianaweg dat parallel loopt met de Langegracht. Al vroeg interesseerde de heer Van Kooten zich voor de historie van z'n woonomgeving. Hij verzamelde in de loop der jaren een geweldige collectie ansichtkaarten en prenten. Zijn kennis over Maarssen verrijkte hij ondermeer bij de bekende oudheidkenner pastoor Rientjes ⁵⁾. Hoewel de oudheidkunde een grote plaats in zijn leven innam, was hij ook actief betrokken bij het actuele gebeuren in zijn woonplaats. Jarenlang was hij voorzitter van voetbalvereniging (v.v.) Maarssen en bestuurslid van de vereniging Koninginndag. Hij heeft ook mede aan de wieg gestaan van Jeugdappèl,

Cees Bloemendaal heeft in het openbaar zijn oom Gerrit aan het eind van de jaren tachtig die eer ook gegeven tijdens zijn zeer druk bezochte lezingen over Huis ter Meer. En beter laat dan nooit gebeurt dat nu in ons blad ⁶⁾. De heer Van Kooten heeft een bijzondere plaats ingenomen in zijn Maarssen. Voordat de Historische Kring was opgericht is hij één van de belangrijkste hoeders geweest van het Maarssens historisch erfgoed. De miskennis van het belang van de muurresten is één van de zaken geweest die de situatie beïnvloedde die leidde tot de oprichting van de Historische Kring op 11 september 1972.

Afb. 4 Middeleeuwse muurresten van het kasteel.

In zijn laatste levensjaren toebde Van Kooten meteen kwakkelende gezondheid. Gerrit van Kooten is op 14 juni 1971 overleden.

Arie de Zwart

Noten:

1. Het is in die tijd niet vreemd dat een koopmansfamilie in een kasteel ging wonen. "In de zestiende eeuw verloren de kastelen langs de Vecht hun militaire betekenis. Daarmee zette ook hun 'verburgerlijking' in". Aldus dr. A.A. Mantel in Oud-Utrecht, jg 1991, blz. 123.
2. Dankzij het verdrag van Malta worden tegenwoordig gelukkig strengere eisen gesteld aan eigenaren en bouwers wanneer op locaties archeologische resten worden aangetroffen.

3. Bij de samenvoeging met Oud-Zuilen in 1954 werd het 'Maarssens grondgebied'.

4. De voormalige steenfabriek De IJsvogel bevond zich naast Vechtenstein, aan de Oud-Zuilense kant. Ongeveer op deze plaats stonden later van 1920 tot ± 1990 de gebouwen van een olieraffinaderij. Deze werd in Maarssen veelal de 'vetfabriek' genoemd.

5. Uit een artikel van Reyer Pos in de Magneet van 9 november 1977.

6. Met dank aan Cees Bloemendaal voor een aantal gegevens en enkele afbeeldingen.

De Kaatsbaan

deel 2

In dit artikel wil ik de panden Kaatsbaan nummer 3 en Kaatsbaan nummer 5 bespreken.

In 1762 is pand nummer 3 in het bezit van de heer Jan Mijn, heer van Spanbroek, die gehuwd is met Maria Amelia Notten. Ook is hij eigenaar van pand nummer 1 en van nummer 5. In 1769 overlijdt Jan Mijn. Zijn weduwe Maria verkoopt het huis aan Herman van Amerongen. Deze blijft slechts twee jaar eigenaar. In 1771 wordt Carel de Bie de nieuwe eigenaar. Van hem is bekend dat hij er ruim twintig jaar blijft wonen, tot 1794. Na invoering van het kadaster zien we dat er in 1830 wederom een eigenaar is die zowel Kaatsbaan nummer 1 bezit als nummer 3. Deze eigenaar is de tapper Cornelis van der Manden. In 1848 wordt de tapperij verbouwd tot een wagenmakerij, die er vijfentwintig jaar zal blijven. Eerst vestigt Willem Jacobus Schouten zich als wagenmaker, om te worden opgevolgd door Johannes Snijders. Nadat er daarna nog twee timmerlieden

hebben gewoond, komt er eind 1876 opnieuw een tapper in het pand: Willem Vonk. Zes jaar later stopt Willem met de tapperij en in 1882 komt de weduwe Van Valkenburg-Reevers er wonen. Weer zes jaar later zijn het de zusters Agatha en Aaltje Vervat die het pand betrekken.

De eerstvolgende vermelding die we in het kadaster aantreffen is het jaar 1912. Hendrik Kuiper begint dan een drogisterij. Vanaf dat jaar blijft er vijftien jaar lang een drogisterij gevestigd in het pand. De vrouw van Hendrik Kuiper helpt haar man niet in de zaak, maar begint boven de drogisterij een eigen naaischool. De mode wint het van de drogisterijartikelen, want al na vier jaar verhuist het echtpaar naar Zeist en opent daar een modezaak.

Op 23 september 1916 koopt de familie Reinders pand nummer drie. Wat later worden ze ook eigenaar van de panden 5 en 7. Berend Frederik Jan Reinders begint op 25-jarige leeftijd, samen

Drogisterij rond 1920.

met zijn vrouw Martje Scheltens, de drogisterij. De nieuwe drogisterij loopt meteen zo goed dat er al in 1927 verbouwd moet worden. De zaak is vanwege het uitgebreide assortiment drogisterij-artikelen te klein geworden. Ook na de tweede Wereldoorlog, in 1949, vindt er een ingrijpende verbouwing plaats. Er wordt, onder leiding van de bekende Maarssense architect Anton Mook, één grote winkelruimte gecreëerd met aan de voorkant een bijzondere pui, voorzien van bronzen stijlen. Deze pui is ook nu nog zichtbaar bij de kapperszaak.

In oude advertenties uit *De Magneet*, op de omslag van een oude telefoongids en in diverse andere krantenknipsels, kunnen we terugvinden wat de drogisterij zoal verkocht. Berend handelde niet alleen in drogisterijartikelen, maar verkocht ook chemicaliën, verbandstoffen, verfwaren en teerproducten. In de beginperiode verkocht hij zelfs kruidenierswaren en delicatessen. In een oude advertentie vond ik een aanbod van grond- en

glansverf en behangselpapier van de beste kwaliteit en voor de laagste prijs. De aanbieding om met 10% korting kleding te laten stomen betrof de firma Palthe, waarvan ze dephouder waren. Dan nu nog iets van historische aard. Onder het pand bevond zich een ruime kelder waarvan de wanden met oude blauwe tegels bekleed waren. Hoogstwaarschijnlijk de erfenis van de oude boerenhofstede die hier eeuwen geleden heeft gestaan. In geen enkel woonhuis werd de kelder met deze zeldzame tegeltjes bekleed. Mevrouw Riena Reinders-Brouwer is nog in het bezit van enkele van deze tegeltjes. In de Tweede Wereldoorlog diende deze ruimte als schuilplaats voor de zoons van Reinders. Als er een razzia op komt was, doken zij via een luik in de kelder, waarna hun zuster de kastbodem weer op zijn plaats zette. Op deze wijze zijn zij aan een eventuele deportatie ontkomen.

Tot 1963 runnen Berend Frederik Jan Reinders en Martje Scheltens met veel kennis van zaken de drogisterij. Dan verhuizen ze naar de Langegracht 54. Hun zoon Ties zet samen met zijn vrouw Riena Brouwer de zaak voort tot 11 januari 1975. Ties overlijdt op die dag. Riena verhuist in 1977 naar Mozartlaan 60, waar zij nu nog steeds woont. De drogisterij wordt voortgezet door broer Klaas. In 1990 wordt de zaak gesloten en begint Laura van Elst haar Hair Fashion. Op 1 april 1996 neemt Gerdine Ducaat de zaak over.

Pand nummer 5:

Tot 1769 is de weduwe van Jan Mijn, zoals reeds vermeld bij de beschrijving van nummer 3, eigenaresse van het pand. Bij het jaar 1770 staat vermeld dat Dirk Westhoff het huis nalaat in afgebroken staat met een taxatiewaarde van 1200 gulden. Begin 1773 is het nieuw gebouwde pand klaar. Dit weten we vanwege de inspectie van het herbouwde huis door schout Jan de Molenaar en schepen Willem Elffers. Het huis wordt in orde bevonden. Ruim een jaar later verkoopt de weduwe van Dirk Westhoff - Maria Baak - het huis en erf aan Jan de Molenaar, hoogst waarschijnlijk de hierboven genoemde schout, met de omschrijving 'synde 't derde huys van de Kaatsbaan'.

*Berend Reinders
zit samen met zijn
vrouw, hoogstwaar-
schijnlijk op zondag,
te genieten.*

In 1850 komen we in het bevolkingsregister de naam Martinus Boot tegen. Deze bewoner van het pand is zaakwaarnemer. In 1859 bewoont winkelierster Grietje Boot-Schurinck het huis. Het is niet bekend waarin ze handelde. Na drie particulieren komen we in 1877 bij de weduwe Johanna van Rijn-van der Zwaag. Bij het jaar 1898 staat de winkelier Nicolaas van den Berg vermeld. Ook van deze winkelier is niet bekend wat zijn handelswaar was.

Voor het eerst kom ik in 1915 een mij bekende Maarssense naam tegen: Joseph van Liempdt. Slechts een jaar woont en werkt deze meester-schoenmaker op dit adres. Dan verhuist hij naar het huis schuin aan de overkant van de Kaatsbaan, de Maarsseveense kant. Na zes particulieren komen we in 1930 de volgende bekende

Maarssenaar tegen: Jan Schaap met zijn vishandel. In één van de volgende afleveringen kom ik daar nog op terug.

Van 1932 tot 1935 is de melkhandel van Hendrik van Schulpen in het pand gevestigd, die wordt opgevolgd door de melkhandel van Adriana Verhaselt. Zij verkoopt drie jaar lang haar producten. Vervolgens zit kleermaker Anton Maas vijfenveertig jaar lang op nummer 5. Julius en Cleopatra hebben er een aantal jaren een schoonheidssalon, gevolgd door een particulier die er een adviesbureau heeft. Sinds 2005 zijn de panden 3 en 5 weer samengevoegd en heeft Gerdine Ducaat er haar kapsalon.

Cees Bloemendaal

Oproer in Oud-Maarsseveen

Vijftig jaar geleden ontstond er groot oproer in Oud-Maarsseveen. Het dorp was omsingeld door rijkspolitie. Aan de gemeentegrenzen met Westbroek en Breukeleveen hield de politie uit Loosdrecht en Maartensdijk iedereen tegen die het dorp in of uit wilde gaan. Een rechercheur uit De Bilt was met speurhond actief in het weiland langs de Looydijk. De rijkspolitieman B. Molenaar - met getrokken pistool - overviel een kippenhok. De inwoners waren angstig en bang. Wat was er gaande op die gure novemberavond in 1958? Een waar gebeurd verhaal, beleefd en naverteld door ondergetekende.

Het was maandag 3 november 1958. Ik woonde toen op de Looydijk 19. Na het avondeten, zo rond zeven uur, ging ik even langs bij mijn burens Chrisje en Herman Degen. Ik liep achterom over het pad, zoals ik wel meer deed om bij hen een bakkie koffie te drinken. Daarna zou ik naar het Ontspanningsgebouw aan de Laan van Niftarlake gaan voor de generale repetitie van onze toneelclub. Op vrijdag en zaterdag werd immers het stuk 'De rijke oom uit Amerika' opgevoerd. Na een kwartiertje kwam ook Zegert van der Schaft aanlopen. We praatten wat heen en weer en het liep al snel naar acht uur. Ik zei tegen buurman Herman en tegen Zegert dat ik nodig weg moest voor de generale repetitie. Herman en Zegert hadden echter andere plannen. Ze waren uit op een dolletje met mij en zeiden: "Jij gaat helemaal niet weg, jij blijft hier". Ik wilde opstaan, maar ze hielden me voor dat de repetitie ook wel zonder mij door zou kunnen gaan. Ik moest blijven! Ik dacht nog, jullie kunnen dollen wat jullie willen, maar ik wil weg en stond op om naar de deur te lopen. Maar Herman en Zegert blokkeerden de uitgang door voor de deur te gaan staan. Ik kende hen goed genoeg om te weten waar ze op uit waren. Blijven, kletsen en iets gek bedenken dat ik niet weg kon gaan. Ze bleven maar voor de deur staan

zodat ik er niet uit kon. Toen was er nog nauwelijks televisie en normaal gesproken was ik altijd wel in voor een geintje, maar die avond niet. Om hen op hun gemak te stellen ging ik weer zitten. Om hen te misleiden en om onverschillig over te komen zei ik dat het me eigenlijk niets kon schelen. Ja, de repetitie zou zonder mij ook wel doorgaan, maar daar meende ik niks van. Ik vond het niet leuk. De andere spelers rekenden op me en misten natuurlijk de rol die ik zou spelen. Na verloop van tijd had ik mijn maten op hun gemak gesteld en kletsten we verder over wat we allemaal zouden kunnen gaan doen. Ze waren ook weer gewoon in hun stoel gaan zitten en dachten kennelijk dat ik niet meer zou weggaan. Terwijl ze even waren afgeleid door iets anders ben ik ineens in een flits 'gevlucht'. Ik rende naar buiten en ben om de hoek van het huis gaan staan. Zegert en Herman kwamen echter achter me aan. Om de hoek ging ik strak tegen de muur staan. Ze liepen me voorbij, over het paadje naar ons eigen erf en toen pas zagen zij mij staan. Dus vluchtte ik weg en rende over de Looydijk richting bakker Van Ee, met Herman en Zegert achter mij aan. Tegenover de bakkerij van Herman van Ee was diens boomgaard. Daar rende ik heen, sprong over het hek en liep een stukje naar achteren, in de hoop dat ze me niet zouden zien. Dat leek te lukken, want Herman en Zegert liepen het bruggetje van de boomgaard eerst voorbij naar de andere brug van aannemer Harmen van Ginkel die daar woonde. Maar van daar zagen ze mij staan halverwege de boomgaard en kwamen toen teruglopen, ook de boomgaard in. Ik liet me achter een boom en wat rommel plat in het gras vallen. Herman en Zegert zagen me niet en ik hoorde ze mopperen over waar ik zo gauw gebleven was. Ze dachten dat ik helemaal naar achteren was gelopen, want in het donker zagen ze me niet liggen. Terwijl zij daar stonden te praten kwamen Harmen van Ginkel en zijn vrouw thuis met de taxi van Willem

Oud Maarssenveen. Dorpsgezicht.

Afb. 1 Bakkerij van Herman van Ee, Looydijk 9 ; daar tegenover was de boomgaard.

Verwoerd. Die draaide met zijn auto iets naar de brug, waarbij de koplampen even door de boomgaard schenen. Van Ginkel zag vanuit de auto dat er mensen in de boomgaard liepen. Hij alarmeerde direct bakker Van Ee. Ondertussen waren Herman en Zegert naar achter gelopen. Daar stond toen ook een hok met konijnen van Gerrit ter Reehorst, die rechts van de boomgaard woonde. De donkere figuren, Herman en Zegert dus, liepen vanuit de boomgaard over een plank in de sloot naar het land van buurman Van Eijk, die daar een hok vol kippen had staan. Deze stond links van de boomgaard. Herman en Zegert zijn toen over het bruggetje achterlangs de boerderij van Gert van Eijk naar huis gegaan. Ze dachten dat ik 'm toch gesmeerd was naar mijn repetitie. Ze beseften niet wat ze inmiddels teweeg hadden gebracht. Want terwijl ik me nog schuil hield in het gras achter wat bomen, belde Harmen van Ginkel aan bij bakker Van Ee. "Ik weet het niet", moet hij gezegd hebben, "maar het is daar niet pluis. Er liepen daarnet twee mannen in de boomgaard en nu zie ik hen niet meer. Misschien grijpen ze wat konijnen van Gerrit ter Reehorst of stelen ze

kippen bij Gert van Eijk". Zijn alarm bracht heel wat op gang. Bakker Herman van Ee, zijn vrouw, zijn zuster, dochter Sjaan, zoon Herman en diens vrouw Angeniet kwamen allemaal naar buiten en gingen op de weg of op de brug staan. De een voor de ander durfde de boomgaard niet in. Ook Harmen van Ginkel en zijn vrouw stonden er bij en met zijn allen waren ze aan het beraadslagen of ze nu wel of niet achter de mogelijke 'kippendieven' aan zouden moeten gaan. Het werd mij een beetje te link. Ik stond op en ging er snel vandoor, naar achteren, over de plank in de sloot, over het bruggetje achterlangs de boerderij en over een brug naar huis.

Achter me hoorde ik roepen: "Daar gaat ie, daar gaat die kippendief". Ze hadden mij niet herkend, dat was duidelijk. Dus eenmaal thuis zette ik mijn pet van de PTT op, ik was net benoemd tot postbesteller, en ging naar het opstootje toe als de onnozele onschuld. Harmen van Ginkel vroeg me wel of ik er soms meer van wist, maar ik hield me op de vlakte. "Man, ik zat boven op mijn kamer mijn rol voor het toneelstuk te leren en hoorde ineens een hoop stemmen en daar kom ik uit

Afb. 2 Tegenover de bakkerij ligt de boomgaard; het bruggetje met de witte hekken geeft toegang tot de boomgaard.

nieuwsgierigheid nu naar toe. Ik weet niks...". De mensen die daar stonden geloofden me wel. Ze kenden me toch. Ze vertelden me ook, dat er dieven waren gezien in de boomgaard. Ze praatten honderduit over wat te doen, maar kwamen niet verder dan het bruggetje van de boomgaard. Op een gegeven moment vroeg iemand: "Wie gaat er mee de boomgaard in?". Eerst zei dat ik een beetje bang was om mee te gaan. Je weet nooit wat ze doen als ze in het nauw gedreven worden. Uiteindelijk ben ik met jonge Herman van Ee, die eerst nog een batterijlamp was gaan halen, de boomgaard ingelopen. Bij iedere boomstronk die er lag, pakte ik hem bij zijn arm en zei: "Kijk daar ligt wat". Herman deed dan een stapje naar voren en lichtte bij. Later zijn wij de boomgaard weer uitgelopen en ging ieder weer zijn eigen weg; de familie Van Ee weer naar hun woning en de familie Van Ginkel ging ook weer huiswaarts. Maar het was wel al tien uur geweest. Toen ik naar huis liep kwam ik Cor de Pijper tegen, een vriend van mij die ook bij de post in Hilversum werkte als telegrambesteller. Hij stond met de bromfiets naast ons, voor het huis van zijn ouders. Ik vertelde wat er aan de hand was geweest en wat ik beleefd had. Na wat heen en weer gepraat te hebben zei Cor: "Weet je wat, we gaan naar Herman Degen en buurvrouw Chrisje, een geintje uithalen. Ze wilden toch een dolletje?". Bij Herman zat ook nog Zegert. Wij vertelden het hele verhaal, wat er al-

lemaal gebeurd was toen zij naar huis waren gegaan en dat iedereen dacht dat er kippendieven in de buurt waren geweest. Als Herman en Zegert nu weer in de boomgaard heen en weer zouden lopen, dan zouden wij bakker Van Ee weer alarmeren. Herman Degen wilde daar niet aan mee doen. Hij was er niet tegen. Hij was ouder dan wij en op zijn leeftijd vond hij het een beetje een lul-lige vertoning. Maar Zegert had wel oren naar wat opschudding. Dus... wij naar buiten. Toevallig kwam Co van der Wilt uit het dorp langs fietsen. Wij vroegen of hij met Zegert de boomgaard in wilde gaan. We hadden afgesproken dat zij achter in de boomgaard heen en weer zouden lopen, van boom tot boom. Cor de Pijper en ik zouden bij de oude Herman van Ee aanbellen en zeggen dat we nog iets gezien hadden. Zo gezegd zo gedaan. Wij naar bakker Van Ee toe. Ik belde aan en Cor ging vast met zijn brommer naar de weg, licht aan en de boomgaard in schijnen. Hoe meer gas hij gaf, des te feller het licht werd. Bakker van Ee deed open. Ik zei hem: "Van Ee, wij hebben weer staan kijken, maar ze lopen er nog steeds. We beginnen ons toch zorgen te maken". "Ik kom er aan Theo", zei de bakker en even later kwam hij met zijn vrouw, zus, zoon Herman en diens vrouw Angeniet naar buiten. Dat was waar we op uit waren, tot nu toe lukte onze grap goed. De jongens in de boomgaard bleven maar heen en weer lopen. Op straat werd men steeds nerveuzer.

Afb. 3 Het kippenhok bij de boomgaard.

Aart Timmer uit Breukeleveen kwam langs fietsen en - met al deze mensen op de weg - stopte hij en vroeg wat er aan de hand was. Hij was jager van beroep, had dus scherpe ogen en zei tegen van Ee: "Ja, ja, ik zie daar mensen lopen". Waarop Van Ee zei: "Jij bent jager, jij ziet zo iets heel snel". Aart Timmer ging toen naar huis. Even daarna kwam Kees van Eijk bij zijn meisje vandaan. Hij stopte en ook hij vroeg wat er aan de hand was. We vertelden dat er dieven in de boomgaard rondscharrelden, die het misschien wel voorzien hadden op konijnen van Gerrit ter Reehorst of op hun kippen. Kees gaf een schreeuw naar zijn huis. Toen zijn vader naar buiten kwam en vroeg wat er loos was, schreeuwde hij dat er dieven in de buurt waren. Tegelijk scheen hij met het licht van zijn brommer de boomgaard in, waarbij nog net het licht viel op twee gestalten - onze Zegert en Co van der Wilt - die rond het kippenhok slopen. Kees zag wel twee mannen, maar kon hen niet herkennen. Dat kwam ook wel doordat ik hem steeds aanstootte, per ongeluk expres natuurlijk, waarna ik steeds zei: "Houd ze in het licht, Kees", waardoor hij ook niet goed kon zien wie het wel waren. Inmiddels waren de twee 'dieven' op het kippenhok gekropen, maar dat hadden wij op dat moment niet gezien. De moeder van Kees, net terug van een repetitie met het zangkoor 'Omhoog', kwam ook al aanrennen, maar struikelde op een paar rijplaten bij de boerderij. "Hebben jullie de politie al gebeld?", vroeg ze hijgend. Dat was nog niet gebeurd en omdat nog niet iedereen telefoon had, ging ze zelf naar kruidenier Oudhof om te

vragen of ze de politie mocht bellen. Ze probeerde het eerst bij wachtmeester Ben Molenaar. Die was niet thuis. Toen belde ze de rijkspolitie in Maarssen. De angst en spanning in haar stem was zo groot, dat direct besloten werd alle aanwezige rijkspolitie mannen naar Oud-Maarsseveen te dirigeren om een stelletje 'kippendieven' in te rekenen. Wij wisten uiteraard beter, maar hielpen voordat de politie er was, toch mee met zoeken. We kregen het wel een beetje benauwd, toen we uit Maarssen ineens zes man politie met motor en zijspan ons dorp zagen instuiven. Liep de grap niet te veel uit de hand? Hoe moest dit aflopen? Het was intussen knap druk geworden in het dorp. Het liep al tegen elven. En het werd steeds drukker op de Looydijk. Meester Klap liep over de straat te mopperen over 'die schurken, die schurken toch'. Kruidenier Jac Oudhof had zijn auto al ter beschikking gesteld om de dieven te vervoeren naar Utrecht na hun arrestatie en ook bakker Van Ee had zijn Fiat 500 daar al voor klaar gezet. Wat zenuwachtig waren we wel geworden, maar we leefden natuurlijk sterk mee met onze dorpsgenoten en hielpen braaf met het zoeken naar de 'kippendieven'. Tegen meester Klap en Oudhof zeiden we schijnheilig het toch heel 'verschrikkelijk te vinden' wat hier allemaal gebeurde. Maar Cor en ik vonden toch ook dat er iets moest gebeuren om onze maten op het kippenhok te gaan waarschuwen, dat er zoveel politie in het dorp was gekomen. Bij het bruggetje naar het land met het kippenhok stond echter boer Gert van Eijk te waken met een hooivork in de hand. Rinus de Pijper, broer van Cor, sloot zich bij ons aan en werd betrokken in het complot. Een van ons drieën moest naar het kippenhok om de andere maten een seintje te geven. Boer Van Eijk raadde ons af het land in te gaan, hij vond het levensgevaarlijk. We lieten ons echter niet tegenhouden en gingen met zijn drieën. Ter afleiding gooiden we ook nog een melkbus in het water. Een stukje verderop zagen we de jongens op het dak van het kippenhok liggen. Ze paften rustig een sigaretje en genoten zichtbaar van de drukte en de consternatie die ze in de verte aan de Looydijk ontwaarden. We riepen hen toe dat ze "benen moesten

Afb. 4 Boerderij van Gert van Eijk, die eigenaar was van het kippenhok waar alles om draaide.

maken", wegwezen zo ver mogelijk het land in. Toen we ons omdraaiden om weer terug te gaan, zagen we plotseling politieman Ben Molenaar, met pistool in zijn hand, op ons afkomen. Gelukkig begreep hij niet wat er werkelijk aan de hand was: "Dit mogen jullie niet doen, jongens. Dat is veel te gevaarlijk". Daarna liep hij op het kippenhok af, traptte de deur in en stoof naar binnen met getrokken pistool. Daar vond hij natuurlijk niets anders dan kakelende kippen. Zegert en Co van der Wilt waren intussen al veilig achter in het land aangekomen. Co ging naar huis en Zegert kwam bij mij en Cor en Rinus de Pijper om poolshoogte te nemen. We schrokken wel een beetje, toen we merkten wat er allemaal aan actie ondernomen was door de politie. In opdracht van de centrale post van de rijks-politie in Maarssen was de weg naar Maartensdijk afgezet door de politie. Men kon ook niet meer ongehinderd naar Loosdrecht. Al het verkeer aan het einde van Tienhoven en bij Westbroek werd aangehouden, auto's werden onderzocht met een zaklantaarn, kofferbakken moesten geopend worden. Uit De Bilt was een rechercheur met speurhond opgeroepen om ter plaatse te assisteren. Dat maakte me wel een beetje nerveus. Want wat zou er gebeuren als die hond in de boomgaard op de plek snuffelde, waar ik achter een boom had gelegen? Of als hij rook waar Zegert bij het kippenhok was geweest? Dan zouden we er gloeiend bij zijn. Ab Degen, de

politieagent, broer van Herman Degen met wie het eigenlijk allemaal begonnen was, voelde kennelijk aan, dat er iets niet klopte. Hij vertrouwde het incident niet. Het werd ook wat onrustiger bij de andere leden van de politiemacht. We zijn toen naar Herman Degen gegaan om hem te vragen zijn broer Ab te vertellen, dat het alleen maar een uit de hand gelopen grap was. Maar Herman gaf niet thuis. We konden van hem het heen en weer krijgen. Wij hadden dit verzonnen, dus wij moesten er zelf ook maar een eind aan maken. Daarna zijn we naar een andere broer gegaan, Gert Degen, die het café 't Kikkertje uitbaatte. Die liet zich evenmin gauw vermurwen. We hebben moeten smeken: "Gert alsjeblieft, neem maar een fles jonge jenever mee, wij betalen die en vertel je broer rustig dat het allemaal gekheid is geweest". Uiteindelijk zwichtte hij, liet zich ompraten en ging naar zijn broer Ab, de politieman, toe en zei: "Ab, het is allemaal gekheid geweest. De dieven die jullie zochten liepen zelf ook mee te zoeken". Ab was eerst kwaad: "Potverdorie, ik voelde dat er iets niet goed zat, maar dit had ik niet verwacht". Na zijn eerste woede-uitingen nam hij toch maatregelen: "Nou, dan moeten we eerst de politie van Loosdrecht en Maartensdijk maar eens op de hoogte brengen, dat er een soort 'loos alarm' is gegeven, dan kunnen ze hun mannen terug trekken".

De politieman met speurhond, die tot ver de pol-

der was ingetrokken, werd door twee pistoolschoten in de lucht geseind, dat hij terug kon komen. Het was al twee uur in de nacht geworden. De meeste mensen waren door gebrek aan verdere actie langzamerhand naar huis gegaan. Moeder Van Eijk had koffie gezet en melk gewarmd om de politiemannen iets warmes aan te bieden. Misschien had ze een beetje last van schuldgevoel, omdat na haar telefoontje die politieactie was begonnen. Maar de politiemannen kwamen niet opdagen bij haar. Die trokken naar Herman Degen en zijn broer Ab voor een bakkie warme koffie en een borreltje, 'ons jenevertje'. Ab wist zijn collega's mild te stemmen en te overtuigen, dat het allemaal niet zo erg was bedoeld. Mij zat het allemaal niet lekker. Ik was naar bed gegaan, maar kon de slaap niet vatten. Na me weer aangekleed te hebben ben ik naar Herman Degen gegaan. Daar zou de hele actie wel worden doorgenomen en dan zouden alle namen vallen. Maar ik wilde Herman en Gert niet met de brokken laten zitten. Ik zou wel opgepakt worden, vermoedde ik. Nou, dan er zelf maar op af om te voorkomen dat ik van mijn bed gelicht zou worden. Eigenlijk maakte ik me alleen zorgen om mijn baan. Ik had net mijn vaste aanstelling bij de PTT gekregen en zou nog die week beëdigd worden. Ik vreesde al: "Daar gaat mijn mooie baan". Toen ik bij Herman en buurvrouw Chrisje naar binnen ging, zag ik al die bekende politiemannen aan de koffie en de borrel. Maar Herman zei tegen me: "Ga maar naar huis Theo, het komt wel in orde". De rechercheur met de politiehond had het allemaal wel laconiek opgenomen. Hij zei het moedig van me te vinden, dat ik me kwam melden. Hij vertelde ook, dat hij tot zijn middel in een sloot had gezeten. Hij had in het donker eendenkroost voor gras aangezien. Hij zei ook nog dat, als hij zijn vrouw zou vertellen hoe de politie beet genomen was, ze zich een week lang een bult zou lachen. De volgende dag was de politieactie en de afzetting het gesprek van de dag. Cor en ik zijn nog even langs geweest bij kruidenier Oudhof om een pakje Three Castel (sigaretten) te halen. Volgens mevrouw Oudhof zou ik ook bij de dieven behoord hebben. Dat heb ik natuurlijk direct

teggengesproken. Ik zei: "Mevrouw Oudhof toch, dat gelooft U toch zeker niet?". Hoe kon ze zo iets nou van me denken! "Nee", zei mevrouw Oudhof, "ik heb ook tegengesproken, Theo".

Rijkspolitieman Molenaar is die middag ook in het dorp langs geweest om waar nodig openheid van zaken te geven. Niet iedereen vond het een even geslaagde grap. Bakker Van Ee kwam de andere dag langs bij mij ouders, toen Cor de Pijper er ook net was. "Nee bakker, we hebben geen brood nodig", zeiden ze, "alleen een bordje lekkere kippensoep". Boer Gert van Eijk had ook weinig waardering voor de vreemde geschiedenis, waarin hij met zijn hooivork zo een heroïsche rol had gespeeld: "Maar jullie gaan betalen vriend". Diezelfde avond hadden we een gesprek met agent Ben Molenaar. Dat was bij Cor de Pijper thuis, waar van hem alle jongemannen in het complot op het matje moesten komen zonder Herman Degen. Hij legde ons uit dat we toch een gevaarlijk spelletje hadden gespeeld. Hij drukte ons echter ook op het hart, dat er niets in de krant mocht komen. Als dat zou gebeuren, dan zouden we opdraaien voor alle kosten. Dan zouden we moeten betalen voor de rechercheur met politiehond en de uren van 22.00 tot 02.30 voor al die agenten, die in die tijd in touw waren geweest. En dan zouden wellicht ook de politiekorpsen van Loosdrecht en Maartensdijk, die voor de afzettingen hadden gezorgd, nog wel eens een rekening kunnen indienen. We hebben er later met geen woord meer over gesproken. Ja, wel op feestjes en verjaardagspartijtjes natuurlijk. Dan wilde na een paar borreltjes de anekdotische klopjacht nog wel eens boven tafel komen. Mijn baan bij de PTT bleef gelukkig gewaarborgd. Later heeft de buurt ook wel beseft dat het kwajongensstreken waren geweest. Zoals we die zoveel uithaalden. Cor en ik kregen ook straf. We mochten een tijd lang na achten niet meer de straat op. Kwajongensstreken of niet, ik kan, mede namens mijn overleden vriend Cor, beweren dat we nooit iets hebben vernield of iemand kwaad hebben berokkend.

Theo Schouten

Maarssen: wie was er aan de macht in...

1787

In het vorige artikel werd de politieke situatie in Maarssen beschreven anno 1747: De ambachtsheer van Maarsseveen en de ambachtswrouw van Maarssen domineerden aan weerszijden van de Vecht het bestuur. Van de politieke strubbelingen van dat jaar en het jaar daarop was in Maarssen nauwelijks iets te merken: de stadhouder, die in 1747 weer in Utrecht in zijn ambt was hersteld, vond het niet nodig om Maarssense bestuurders af te zetten. Het enige politieke feit dat er dat jaar in het dorp voorviel was het plaatsen van een vlag "ter eeren van zijn Hoogheijt den heere Prins van Oranien" op de kerktoeren.

Dit artikel, het tweede in een serie van vier over de bestuurlijke geschiedenis van Maarssen, beschrijft de situatie in 1787, veertig jaar later. Deze keer valt er heel wat meer actie te beleven.

Vrijkorps

Op 23 mei 1784 werd aan de schutterij van Maarssen en Maarsseveen een vaandel aangeboden, vervaardigd door luitenant J. de la Bruguède jr., met het opschrift 'Sic sperare licet' ('Zo mag men hopen').¹ Dat klinkt als weinig bijzonders, ware het niet dat er in Maarssen nooit een dergelijke burgerwacht was geweest. De schutterij was pas kort tevoren opgericht. Hopman (kapitein) Marten van den Helm nam het vaandel dan ook dankbaar aan, en merkte daarbij op dat de "brave Landlieden" nu de mogelijkheid hadden "hunner vrijheid, rechten en wettige overheid ... te beschermen en de algemeene rust en veiligheid te helpen ondersteunen".²

Wat was hier aan de hand? Waar was dit kleine burgerleger voor nodig?

Daarvoor moeten we vijfhonderd kilometer zuidelijker zijn: in Parijs. Drie dagen eerder, op 20 mei 1784, was daar het einde van de Vierde Engelse Oorlog (1780-1784) bezegeld. Vanaf het begin was deze oorlog rampzalig geweest voor de Verenigde Nederlanden en overal was er politiek

gemor ontstaan tegen de stadhouder, Willem V. Men drong aan op hervormingen. In de zomer van 1783 ontstonden in verschillende steden exercitiegenootschappen, particuliere legertjes, die als doel hadden de veiligheid te vergroten en een tegenwicht te bieden tegen geweld van Oranjegezinden. In de stad Utrecht ging dit via een omweg: de hervormingsgezinde patriotten drongen eerst aan op een heroprichting van de, door de stad gecontroleerde, schutterij. Uiteindelijk stichtten ze tegelijkertijd echter een exercitiegenootschap, ook wel vrijkorps genaamd: 'Pro patria et liberate'.

Ook in Amersfoort, Wijk bij Duurstede en Soest kwamen initiatieven op voor dergelijke legertjes en Maarssen besloot niet achter te blijven. Op 23 september 1783, ruim een half jaar voor de bovengenoemde uitreiking van het vaandel, stuurden de Maarssenaren een verzoek aan de Staten van Utrecht om een vrijkorps te mogen oprichten. Het aantal inwoners dat aan zo'n korps mee wilde doen was "ten getaale van ongeveer veertig".³ Het duurde bijna zes maanden voordat de Staten, "lauderende den ijver en het goede oogmerk", de toestemming uiteindelijk gaven.⁴ Op 1 maart 1784 werd het Maarssense korps officieel opgericht. Vervolgens stuurde men aan de Staten het bijbehorende reglement ter goedkeuring, maar ook daarmee maakten de Staten geen haast. In Maarssen wilde men niet langer wachten: het vaandel werd in gebruik genomen en daarmee kon het korps echt beginnen. Bovendien had men inmiddels al uitgekend dat, volgens een plakkaat uit 1623, toestemming van de Staten voor een dergelijk korps niet eens nodig was. De Maarsse-naren konden dus hun eigen gang gaan en daarmee had Maarssen zijn vrijkorps.

Wie denkt dat de leden van het korps als doel hadden zich te verzetten tegen de plaatselijke politiek, heeft het mis. "Zoo wel de Ambachtswrouw van Maarssen als den Heere van Maarsseveen"

lieten zich de wapenoefening welgevallen, de vrouw zelfs "met volkoomen genoegen".⁵ Ook schout en schepenen van beide heerlijkheden schaarden zich achter het initiatief. Dat dat niet verwonderlijk was, zal blijken als we bekijken uit welke personen die colleges eigenlijk waren gevormd.

Schout, secretaris, schepenen

De kapitein van het Vrijkorps, Marten van den Helm, speelde een hoofdrol in het toenmalige Maarssen. Van 1762 tot 1765 was hij secretaris van Maarsseveen geweest, waarna hij er als schout werd benoemd. In 1769 werd hij ook nog schout van Nigtevecht, dat in handen was van Willem Huydecoper (1744-1815), de broer van de Maarsseveense ambachtsheer. Een derde schout-ambt vervulde hij vanaf 1771 in Westbroek, aanvankelijk als waarnemer, maar vanaf 1777 voor vast. Dit ambt vervulde hij namens Willem René van Tuyll van Serooskerken, heer van Zuilen en Westbroek.⁶

Naast zijn drie aanstellingen als schout hield Van den Helm ook nog tijd over voor zijn beroepsactiviteiten als notaris, van 1668 tot 1771 te Utrecht en daarna te Maarsseveen. In 1771 had hij de buitenplaats De Boomgaard gekocht, een voornaam gebouw dat er nog steeds staat, aan de Herengracht.

Zijn collega-notaris Willem Voorsteegh was sinds 1778 schout van Maarssen, en een andere notaris, Jacobus van Someren, was van beide gerechten de secretaris: in Maarssen vanaf 1762 en in Maars-

seveen vanaf 1765. Zoon Jasper van den Helm, vaandrig van het Vrijkorps, was inmiddels ook bij het notariskantoor betrokken en zou in Maarssen nog aardig carrière maken, zoals we in een volgend artikel zullen zien.

Bestuurlijk was er in Maarssen sinds 1747 weinig veranderd. Nog altijd bestond de toplaag uit de ambachtsheer of -vrouw, voor Maarssen was dat Maria Catharina Baronesse van Tuyll van Serooskerken, voor Maarsseveen Jan Elias Huydecoper. Wel waren de verschillende ambachtsheerlijke families van de streek inmiddels over en weer familie geworden: de vrouw van Maarssen was de tante van de ambachtsheer van Zuilen en Westbroek, en tegelijkertijd de schoonmoeder van de ambachtsheer van Maarsseveen. Haar dochter Isabella Margaretha was in 1763 namelijk getrouwd met Jan Elias Huydecoper. Zij overleed twee jaar na de bruiloft.

Nog altijd stelden ambachtsvrouw en -heer ieder jaar dezelfde schepenen aan, via een soort rouleersysteem. De schepenen hielden zich met het vertrouwde takenpakket bezig, getuige de portefeuilleverdeling die in 1781 voor Nieuw-Maarsseveen werd opgesteld: de oudste schepen werd daar belast met de akten van indemniteit en de armenzorg, de middelste schepen met het toezicht op de nachtwacht en de turfton en de jongste met het toezicht op de straten en de watergangen, de vuilnisophaal en het onderhoud van de lantaarns.⁷ In de jaren 1780 hield men zich verder bezig met controleren of de Maarssense bakkers hun brood niet te licht bakten.⁸

Afb. 1
Maria Catharina van
Tuyll van Seroosker-
ken (1708-1787),
vrouw van Maars-
sen. Iconografisch
bureau, Den Haag.

Afb. 2
Jan Elias Huydecoper
(1735-1808), heer
van Maarsseveen.
Iconografisch bureau,
Den Haag.

Request en circulaire

Bij het kersverse vrijkorps bleef het voorlopig bij oefenen. Een actie die inmiddels echter wel was ondernomen was de resolutie die op 25 februari 1784 bij de Staten was ingediend. De Staten hadden namelijk burgers in de gelegenheid gesteld hun politieke grieven te melden. De Maarssenaren verzochten onder andere om belastinghervorming, opheffing van de verboden op allerlei ambachten op het platteland en een aantal politieke hervormingen.⁹ De Staten verwaardigden zich echter niet om er op te reageren.

Wat aan de resolutie van de Maarssenaren opvalt, evenals aan de correspondentie met de Staten in verband met het Vrijkorps, is dat het juridisch zeer doorwrochte werkjes zijn. Zestiende-eeuwse brieven van bisschoppen en statenresoluties worden erbij gehaald, evenals de tekst van de Unie van Utrecht van 1579. Het mag duidelijk zijn dat de opstellers niet de eersten de besten moeten zijn geweest.

Op 12 augustus van hetzelfde jaar, 1784, kwam er vervolgens een boekje uit: *Iets voor de in- en opgezetenen van de Provincie Utrecht*, waarin de gebeurtenissen rond het Maarssense Vrijkorps en de resolutie worden beschreven en waarin andere inwoners van het platteland van de provincie worden opgeroepen ook in actie te komen. Volgens

Afb. 3 Huize De Boomgaard, archief HKM.

het voorwoord is een zekere 'H.M.' de auteur.

Wie deze 'H.M.' is, kan twee eeuwen na dato natuurlijk niet meer worden opgehelderd, maar schout Marten van den Helm is een logische kandidaat. In ieder geval wordt hij er rechtstreeks geciteerd, in zijn toespraak bij de overdracht van het vaandel op 23 mei. Ook zoon Jasper, vaandrig van het korps, mocht er zijn zegje doen. De twintigjarige jongen beloofde bij de uitreiking "dat, indien wij immer in omstandigheden mogten geraaken, waar in het geweld van binnen of van buiten den baas mocht zoeken te spelen en ons willen overheerschen, het zelve (d.i. het vaandel) in dien onverhoopten gevalle, tot den jongsten snik mijns levens zal blijven beschermen en verdedigen".¹⁰

Dezelfde Jasper van den Helm werd enkele maanden later, in oktober 1784, aangesteld als secretaris van Maarssen, opnieuw een teken dat de ambachtsvrouw het vrijkorps en de bijbehorende denkbelden welgezind was. De post was "door den vrijwillige afstand" van notaris Jacobus van Someren vacant geraakt, al bleef hij in Maarssveen wel als secretaris aan. Met vader Marten als schout van Maarssveen en zoon Jasper als secretaris van Maarssen was de plaatselijke politiek nu een familiebedrijf geworden.

Het jaar 1784 sloot af met nog een politieke actie uit Maarssen, eentje uit een onverwachte hoek. Toen in het najaar van 1784 de Republiek door een Oostenrijks leger bedreigd werd, riepen de Staten van diverse provincies op tot mobilisatie. De pastoor van Maarssen, Henricus Berendtsen, tevens aartspriester van Utrecht, deed echter een duit in het zakje. Hij schreef een circulaire brief aan alle pastoors in de provincie, waarin ze verzocht werden hun parochies "aan te moedigen tot de oefening in den wapenhandel", ter verdediging van het vaderland.¹¹ Dit was opmerkelijk, al was het maar omdat Oostenrijk zelf een katholieke staat

Afb. 4 Uniform van de kolonel van het exercitiegenootschap van Loenen en Nieuwersluis. Tekening van C.R. Coopman, 1787. Mogelijk had commandant Marten van den Helm van het Maarssense vrijkorps een dergelijk uniform. Collectie Legermuseum, Delft.

was. Berendtsen was echter een verlichte geest, die in 1777 al een circulaire had gezonden aan de pastoors in zijn district waarin hij ze aanspoorde om lid te worden van de Oeconomische Tak van de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen. Zijn aansporing ter mobilisatie had onder de Maarssense katholieken overigens maar weinig succes.¹²

Marten van den Helm vond tussendoor in ieder geval de tijd om te hertrouwen en om een vierde druk te bewerken van het leerboek "Oeffenschool der Notarissen", dat de Hollandse notaris J. Pietersz. Schoolhouder meer dan een halve eeuw eerder had geschreven. Het kwam uit in 1785.¹³

Oorlogshandelingen

In augustus 1786 sloeg in Utrecht de vlam in de pan. De Utrechtse schutterij zette een aantal regenten af en vormde een nieuw stadsbestuur.

In reactie hierop trokken de Provinciale Staten naar Amersfoort, maar de patriotten in Utrecht vormden een eigen provinciaal bestuur. Plotse-ling was de provincie dus in tweeën gedeeld. In het westen, het patriotse gedeelte inclusief de stad Utrecht, sloegen Hollandse vrijwillige strij-ders en het privéleger van de Rijngraaf van Salm, een Duitse vorst, hun legerkampen op. Het oos-ten was in handen van troepen van Willem V. De frontlinie liep dwars door de provincie, met patri-otse versterkingen bij Utrecht.

Het Maarssense vrijkorps zat hierbij niet stil. On-der leiding van kapitein Marten van den Helm trok het in de nazomer van 1786 naar de stad Utrecht om die te helpen verdedigen. Dit verdedi-geen vond voornamelijk overdag plaats: de leden van het korps keerden 's avonds meestal terug naar Maarssen om zich de volgende ochtend weer in Utrecht te melden.¹⁴

Deze toestand bleef een aantal maanden duren en uiteindelijk bleek de ambachtsvrouw van Maars-sen niet ingenomen met al het rumoer. Op 2 april 1787 liet zij het gerecht de turfdragers, turfvlul-sters en kleppers bij elkaar roepen. Dit waren, net als het schoutambt en dat van de gerechtsbode, ambten die door de ambachtsvrouw werden ver-geven: de turfdrager en turfvlulster waren betrok-ken bij de verkoop van turf, terwijl een klepper een soort nachtwacht was. Hen werd voorgehou-den: "Daar zederd eenige tijd sterke beweegingen en oproerigheden in Maarssen hadden plaats-gehad", werden zij gewaarschuwd zich "als stille lieden te gedraagen zonder zig daar mede te be-moeijen en over uit te laten, op poene van cas-satie van hun ampt". Dat dit geen loze woorden waren blijkt omdat gedreigd werd met het "exem-pel" van de turfdrager Hendrik van Leer, die even tevoren was ontslagen. Het is vermoedelijk haar laatste politieke daad geweest: de baronesse over-leed op 4 mei 1787 en werd als ambachtsvrouw opgevolgd door haar dochter Agneta Geertruida van Lockhorst, weduwe van Francois de Witt, oud-burgemeester van Amsterdam.

De stadhouderlijke troepen probeerden inmid-dels door te stoten. Op 9 mei 1787 omsingelde generaal Van den Hoop de stad Utrecht en hierbij

Afb. 5 Het uittrekken der patriotten uit Utrecht. Prent van G.B. Probst, Augsburg, 1787. Collectie Atlas van Stolk, Rotterdam.

trokken zijn troepen ook Maarssen binnen. Op diezelfde 9 mei moest schout Van den Helm melden dat een officier van het regiment van kolonel Grave van Efferen hem een schrijven van de Staten van Utrecht had getoond, waarin Maarssen en Maarsseveen werden gesommeerd drie compagnieën in te kwartieren.

In een moeite door communiceerden de Staten ook een beslissing van twee weken eerder, dat het Maarssense Vrijkorps moest worden ontbonden, "en dat dienvolgende de bijeenkomsten van het zelve, gelijk deszelve Exercitien voortaan zullen moeten cessereren (ophouden), en verder dat het draagen van leusen of tekenen aan alle ingezetenen te Maarssen en Maarsseveen word geïnterdiceert (verboden)".¹⁵

De aanval van de stadhouder op Utrecht mislukte echter, en zijn militairen trokken zich de volgende dag weer terug. De al genoemde Rijngraaf van Salm nam het commando van de stad op zich en liet, om de verdediging van de stad te vergemak-

kelijken, alle bruggen over de Vecht afbreken. Ook Maarssen bleef hierbij niet gespaard: op 12 juni kwamen "de stads Utrechts timmerlieden met assistentie van een detachement Hussaaren" de brug slopen. De schepenen van Maarssen zaten even in hun maag met de vraag of ze dit aan de Staten, die zich nog steeds in Amersfoort bevonden, moesten melden, aangezien ze formeel gehouden waren "aan niemand dan aan die vergadering te obedieeren". Toch besloot men dit niet te doen, "ten einde geen onaangenaamheden te ondervinden", nu ze het zonder "genoegzaame protectie" van de Staten moesten doen. Om de inwoners toch in de gelegenheid te stellen om van de ene kant van de Vecht naar de andere te komen, besloot de vrouwe van Maarssen een bootje in te zetten, waarin plaats was voor vier man.¹⁶

Inmiddels was niet alleen Marten van den Helm, maar zijn zoon Jasper bij de militaire handelingen betrokken geraakt. De vrouwe van Maarssen

gaf op 11 juli kennis dat Jasper "vermits het engagement in den militairen dienst" niet "in deezee Gerecht tegenwoordig zoude kunnen weezen", vandaar dat zijn vader Marten, blijkbaar wel beschikbaar, als interim-secretaris werd aangesteld. Uiteindelijk gaven buitenlandse troepen de doorslag. Engelse en Pruisische troepen trokken de Republiek binnen om orde op zaken te stellen. In september 1787 werd Utrecht ingenomen. De patriotten hadden verloren.

De afrekening

Nu Willem V de macht weer in handen had, werd er orde op zaken gesteld. De Staten keerden terug naar Utrecht, de door de patriotten afgezette Utrechtse regenten kregen hun plaats in de vroedschap weer terug. Er kwam nieuw bloed in de Utrechtse vroedschap, maar dit waren vaak nog jonge bestuurders. Van hen mocht, aangezien ze hun benoeming aan de stadhouder te danken hadden, verwacht worden dat ze de stadhouderlijke lijn zouden volgen. De patriotten moesten het veld ruimen. Voor zover ze al niet naar het bui-

tenland waren gevlucht, werden ze uit hun ambten gezet en er werden arrestaties verricht. Vooral in de stad Utrecht was het optreden streng.¹⁷

De grote zondebok in Maarsse was schout Marten van den Helm. Bij plakkaat van de Staten van 14 november 1787 werden commandanten van exercitiegenootschappen die in 1786 gewapend naar Utrecht waren getrokken uitgesloten van amnestie. Van den Helm voelde de bui al hangen en betuigde in mei 1788 via een smeekbede aan de Staten zijn "oprecht berouw en leedweezen" en beloofde niets meer te doen wat "eenigzints zoude kunnen strekken tot destructie van de gevestigde constitutie en vastgestelde regeringsvorm".¹⁸

Zijn verzoek om amnestie werd door de Staten afgewezen, waarna Van den Helm baron Van Tuyll van Serooskerken, heer van Zuilen en Westbroek, verzocht om hem te steunen in een request aan de Stadhouder zelf. Dit liep op niets uit en in oktober van dat jaar moest zoon Jasper van den Helm de baron al berichten dat de vervolging van vader Marten al zo ver was gekomen dat hij "ons

Afb. 6 Het Pruisische leger verdriift de patriotten uit Utrecht. Prent van G.B. Probst, Augsburg, 1787. Collectie Atlas van Stolk, Rotterdam.

voor 't tegenwoordige heeft moeten verlaten". Hiermee was voor Van Tuyll van Serooskerken de maat vol, en hij stelde in november 1788 een nieuwe schout van Westbroek aan, Mr. Pieter Samuel Roëll. Van den Helm schreef nog een vervolgende brief: "Dit is dan de belooning van mijnen tienjaarigen arbeid". Hij had zich voor Westbroek juist zo "afgeslooft, en veel meer gedaan heb dan mijn post was".¹⁹

Marten van den Helm bleef nog wel aan in Maarsseveen. De Staten waren er blijkbaar nog niet zeker van dat hier en in Maarssen het patriottisme de kop in was gedrukt, want op 8 maart (de verjaardag van stadhouder Willem V) en 7 augustus 1788 (de verjaardag van Wilhelmina van Pruisen) kwam een klein detachement toezien of de feestvreugde niet door protesten zou worden verstoord. Uiteindelijk vonden er echter geen ongeregelde plaatsen.²⁰

De gerechtelijke procedure tegen de Maarsseveense schout Marten van den Helm ging ondertussen onverminderd door. In augustus 1788 hadden vier oud-leden van het Maarssense vrijkorps als getuigen verklaard dat Van den Helm hen inderdaad als commandant was voorgegaan bij de gewapende verdediging van de stad Utrecht. Vervolgens werd hij vanaf september meermalen voor het gerecht gedaagd, waar hij telkens niet kwam opdagen. In maart 1789 werd het uiteindelijke vonnis geveld: Van den Helm werd uit al zijn ambten ontheven, en uit de provincies Utrecht, Holland, Zeeland en West-Friesland verbannen. Al zijn goederen werden verbeurd verklaard.²¹

Van den Helm was dus ineens ongewenst persoon zonder bezittingen! Ook zijn schoutambt in Maarsseveen moest hij opgeven. Al voor het uiteindelijke vonnis, op 1 maart 1789, stelde Jan Elias Huydecoper "vermits de nog continueerende procedures tegen den Schout" Martens zoon Jasper als schout aan. Die nam ook de notarispraktijk over en de buitenplaats 'De Boomgaard', die tot 1922 in de familie zou blijven. Marten van den Helm zelf was inmiddels naar Amsterdam gevlucht, waar hij ondanks de verbanning door het Hof van Utrecht blijkbaar wel kon wonen.²² Nog in 1794 vroeg Jasper van den Helm aan am-

bachtsheer Huydecoper of hij mogelijkheden zag om zijn vader "een post of posje te geven of bezorgen, waar voor hij eenige subsistentie zoude kunnen genieten, al was zulks dan nog voor zoo weijnig belang". Het hielp echter niet: Marten van den Helm, die zo enthousiast als patriot was begonnen, moest zijn laatste dagen slijten als ambtelooze burger. In Maarssen moest hij als enige boeten voor zijn daden: schepenen Dirk van Erkom en Hendrik Slok, die ook met het vrijkorps naar Utrecht waren getrokken, mochten rustig in het college van Nieuw-Maarsseveen blijven zitten. Maar zij hadden dan ook hun bereidwilligheid getoond door tegen Van den Helm te getuigen in zijn proces.²³

Het uitroepen van de Bataafse republiek op 19 januari 1795 moet een troost voor Marten van den Helm zijn geweest. Willem V vluchtte naar Engeland en in de Maarssense notulen schreef men fier: "Vrijheid, gelijkheid en Broederschap - of de Dood".²⁴ Marten van den Helm keerde echter niet levend terug naar Maarssen. Op 22 juli 1795 stierf hij in Amsterdam, en twee dagen later werd hij in de hervormde kerk van Maarssen begraven.²⁵

Drs. Roel Mulder

Noten:

1 Joop Uppelschoten, 'Burgerbewapening in Maarsen en Maarsseveen. Opkomst en ondergang van een politieke beweging', in: T.J. Hoekstra et al. (red), *O vrijheid! onwaardeerbaar pand!: aspecten van de patriottenbeweging in stad en gewest Utrecht*, Utrecht 1987, 145-155, aldaar 150.

2 *Iets voor de in- en opgezeten van de provincie Utrecht, bevattende alle het geene zedert de afschaffing der Stadhouderlijke recommandatiën, het wapenen der burgeren, en het opgeven der bezwaaren, zoo ten platten lande, als in de kleine steden van de provincie Utrecht is voorgevallen*, Utrecht 1784, 71. Aanwezig op het Utrechts Archief, bibliotheek, VII B 1, no. 11.

3 *Iets*, 1.

4 GA Maarssen: Archief gerecht Maarsseveen, inv. no. 4.

5 *Iets*, 6.

- 6 HUA, Archief Huis Zuilen, inv. no. 111.
- 7 R.H.C. van Maanen, *Index op de grondtransacties in de notulen van het gerecht Nieuw-Maarsseveen en Oud-Maarsseveen en Neerdijk 1762-1789*, Maarssen 1993.
- 8 GA Maarssen: Archief gerecht Maarssen, inv. no. 3.
- 9 Uppelschoten, 'Burgerbewapening', 153.
- 10 *Iets*, 74.
- 11 P.H.M. van Opheusden, 'Henricus Berendtsen, aartspriester van Utrecht, een patriot die Bataaf werd', in: T.J. Hoekstra et al. (red.), *O vrijheid! Onwaardebaar pand! Aspecten van de patriottenbeweging in stad en gewest Utrecht*, Utrecht 1987, 222-276. Met wapenhandel wordt hier bedoeld: het oefenen met en gebruik van wapens.
- 12 Uppelschoten, 'Burgerbewapening', 153.
- 13 A. Pitlo, *De zeventiende en achttiende eeuwse notarisboeken en wat zij ons omtrent ons oude notariaat leeren*, Haarlem 1948, 110-111. Uitgever van de door Van den Helm bewerkte druk was Blussé in Dordrecht.
- 14 HUA, Hof van Utrecht, inv. no. 96-1. Getuigenverhoren Dirk van Erkom, Hendrik Slok, Jan van Doorn.
- 15 GA Maarssen: Archief gerecht Maarssen, inv. no. 3.
- 16 GA Maarssen: Archief gerecht Maarssen, inv. no. 3.
- 17 C. Dekker (red.), *Geschiedenis van de provincie Utrecht vanaf 1780*, Utrecht 1997, 81.
- 18 HUA, Archief Huis Zuilen, inv. no. 112.
- 19 HUA, Archief Huis Zuilen, inv. no. 112.
- 20 GA Maarssen: Archief gerecht Maarssen, inv. no. 3; Archief gerecht Maarsseveen inv. no. 4.
- 21 HUA, Hof van Utrecht, inv. no. 96-1.
- 22 Volgens een notariële akte woonde Van den Helm in 1790 in ieder geval in Amsterdam. HUA notarieel archief, inv.nr. U236a15, aktenr. 93, d.d. 30-01-1790.
- 23 HUA, Hof van Utrecht, inv. no. 96-1.
- 24 GA Maarssen: Archief gerecht Maarssen, inv. no. 4.
- 25 HUA, Begraafboek Hervormde Kerk Maarssen.

Uit de oude schoenendoos (nr. 34)

Het Zuilens Fanfare Corps

Al weer behoorlijk wat jaren geleden verkreeg ik via Henk van Walderveen, toen archivaris en bibliothecaris van de Historische Kring Breukelen, deze foto van het Zuilens Fanfare Corps. De plaat paste zijns inziens niet in de collectie van de Breukelense vereniging en zou volgens hem in het archief van de Historische Kring Maarssen (HKM) beter op zijn plaats zijn. Je kunt daar natuurlijk een vraagteken bij plaatsen omdat het Zuilens Fanfare Corps tegenwoordig in de Utrechtse wijk Zuilen is gevestigd. Maar omdat het Corps in 1900 werd opgericht in een schuur van de wagenmakerij van de heer Van Soest - naast de nog bestaande woning Dorpsstraat 1 in Oud-Zuilen - en er altijd veel leden van het corps in Oud-Zuilen woonden, is hij inderdaad ook voor de HKM van belang. Om wat meer over deze foto te weten te komen nam ik hem, toen hij nog niet zo lang in mijn bezit was,

mee naar mijn werk met de bedoeling hem daar aan mijn collega en vakbondsvriend, Johan van der Meer, destijds bijzonder actief als voorzitter van het Zuilens Fanfare Corps, te tonen. Maar helaas wist Johan mij, doordat hij pas na het maken van de foto in Utrecht en bij het corps kwam, niet veel te vertellen. Gelukkig verscheen in het jaar 2000 het aardige boekje: *Muziekvereniging 'Zuilens Fanfare Corps' 1900-2000, Een eeuw achter de muziek aan*, hetgeen op pagina 33 dezelfde foto bevat. Het onderschrift bij de door de firma Foto Niestadt uit Vlaardingen gemaakte prent vermeldt dat het een opname is van het Zuilens Fanfare Corps in 1948 onder leiding van dirigent A. Sigterman. Ter gelegenheid van een concours in Elst, waar men in de Super Ere afdeling een tweede prijs behaalde, poseert het gehele corps met hun instrumenten en de twee vaandeldra-

gers geduldig voor de fotograaf. Overigens valt het op dat de leden van het gezelschap dan nog niet allen, zoals later wel gebruikelijk, geüniformeerd gekleed zijn. Het zijn slechts de twee vaandeldragers die een soort uniformpet dragen. Bij nadere beschouwing van de foto is echter te zien dat zeker drie personen wel een uniform dragen. Dit komt waarschijnlijk doordat zij in 1948 als dienstplichtige militairen ook tijdens hun weekendverlof hun uniform moesten dragen.

Kent u eventueel nog namen van personen uit Oud-Zuilen op deze foto dan noteren we die graag.

Naar aanleiding van 'Uit de oude schoenendoos nr. 31' ontving ik een aardige reactie van mevrouw Anneke de Zwart uit Giessenburg. Ze schreef mij onder andere:

"Mijn moeder Bartha Timmer-van Huisstede, nr. 3 op de foto, heeft de foto lang bestudeerd en daarbij kwamen verschillende herinneringen weer boven. In de eerste plaats de datering van de foto.

Mijn moeder denkt dat zij op deze foto ongeveer 14 jaar is, want ze was nog niet aan het werk toen hij genomen is. Ze is nu bijna 85 jaar, deze foto is dus waarschijnlijk uit 1937. Volgens mijn moeder waren nr. 4 en 6 zusjes, de zusjes Daamen. Nr. 22, Truus Manuel, was de dochter van een garagehouder. Mw. J. Dik-Stooker (nr. 21) was met een onderwijzer getrouwd en nr. 19, Mw. Peters-Jonkers, was de vrouw van een bakker. Meer namen kon m'n moeder zich niet herinneren. Verder meldten we nog dat haar naam en ook die van haar, in 2005 overleden, zus niet correct zijn geschreven. Het moet zijn (nr. 3) Bartha Timmer-van Huisstede en (nr. 20) Jansje (Jen) Otter-van Huisstede". Heeft u op- of aanmerkingen naar aanleiding van deze rubriek of misschien zelf een voor publicatie geschikte foto, dan wordt u vriendelijk verzocht dit schriftelijk of telefonisch door te geven aan:

J.H. Sagel, Van Lingelaan 85, 3602 PB Maarssen, tel: 561457, e-mail: J.H.Sagel @ kpnplanet.nl

Over historie gesproken

Het Olde Regthuys

sinds 1657

Eten, drinken

Leuk etentje?, leuk eettentje!

www.hetolderegthuys.nl

Het Olde Regthuys, Laan van Nifterlake 101
3612 BP Tienhoven, Telefoon 0346 - 23 13 82

TOPKLASSE

SIERO SCHILDERS
Nassaustraart 71 Maarssen Tel. 562310

PYGMALION BEELDENDE KUNST

**Nederlandse schilderkunst en grafiek van eind 19de eeuw
& beeldhouwkunst van midden 20ste eeuw**

Grote collectie Vechtschilders met werken van
*P.J. Lutgers, Nicolaas Bastert, Fred. Van Rossum du Chattel,
Willem van Leusden e.v.a.*

Tevens bijzondere boeken over de Vechtstreek o.a.
*S. Stopendael "De Vechtstroom, Van Utrecht tot Muiden,
verheerlijkt door honderd gezichten" (1790),
P.J. Lutgers, "Gezigten aan de rivier de Vecht" (1836)*

Open: tijdens tentoonstellingen vrij. t/m zo.-13 tot 17 uur & op afspraak
Langegracht 44 - 3601 AJ Maarssen Tel: 0346-556736 Jaap.Versteegh@Pygmalion-art.com
www.pygmalion-art.com

TWEEWIELER-SPECIALIST

DE HAAN

VERKOOP EN REPARATIE TWEEWIELERS

ONDERDELEN EN ACCESSOIRES.

EIGEN REPARATIE-AFDELING

OPEN MA/T/M VRIJ. 8.00-12.30 / 13.30 - 18.00
VRIJDAG AVOND 19.00/21.00
ZATERDAG 8.00-16.30
WOENSDAG GESLOTEN.

NASSAUSTRAT 105
3601 BD MAARSSSEN
0346-561615

Nassaustraat 14
 3601 BG Maarssen
 t 0346 - 58 50 30
 f 0346 - 58 50 40
 e ritter@era.nl

www.eraritter.nl

Erwin Ritter en Annemarie Ritter-van Duuren

• aankoop • verkoop • verhuur • taxaties • hypotheek